Abonamentul

Pentru monarchie: Pe an 12 cor., 1/2 an 6 cor., 1/4 an 3 cor.

Pentru străinătate: Pe 1 an 18 frcs., 1/2 an 9 frcs., 1/4 an 4 frcs. 50 cm.

Foea apare în fie care Sâmbătă.

Unirea

Fóe bisericéscă-politică.

Inserțiunî

Un șir garmond: o dată 14 fil., a doua oră 12 fil., a treia oră 10 fil.

Tot ce privesce fóea, să se adreseze la »Redacțiunea și Administrațiunea **Unirii**« în Blaș.

Anul X. Blaș 10 Novembre 1900. Numĕrul 45.

†

ȘTEFAN MOLDOVAN.

(1813–1900.)

Diecesa Lugoșuluĭ este în doliŭ; nestorul sĕŭ, venerabilul preposit Ștefan Moldovan, după o viață îndelungată și bogată în merite pentru biserica și neamul nostru, s'a dus să-și îea rĕsplata ostenelelor sale multe și marĭ, carĭ în vecĭ neuĭtată îĭ vor păstra memoria.

Prepositul capitular și Prelatul pontificiŭ Ștefan Moldovan a repausat în Domnul Duminecă în 4 Novembre a. c. la 10½ óre séra în etate de 88 anĭ după un morb îndelungat, suferit cu rară răbdare creștinéscă și în decursul căruia în repețite rîndurĭ a primit cu evlavie ss. Sacramente ale muribunḑilor.

Biografia repausatuluĭ o schițăm în următórele:

Născut în 1 August 1813 în comuna Çicud cott. Turda-Arieș, clasele primare și gimnasialĭ le-a absolvat în Cluș ér filosofia și teologia în Blaș. În aniĭ 1837 și 1838 a fost profesor de matematică la gimnas. La 1838. a fost chirotonit preot și dispus de paroch în Ghiriș și adm. protop. al tractuluĭ Beiuluĭ, unde stătu până în 1847 când fu dispus de paroch și adm. protop. în Mediaș. În 1848 fiind cunoscut ca bun român și om destoinic, comitetul național român l'a numit de vice-prefect peste prefectura Mediașuluĭ, ér Baronul Ant. Puchner de adlatus din partea Românilor pe lângă Locoțiitoriul suprem de comite al cottuluĭ Cetățiĭ de baltă Carol Comendo; în care calitate a [illegible] as până în 18 Ianuar 1849 când a trebuit să se refugieze în România ca să-șĭ scape viața de urgia rebelilor luĭ Bem.

În decursul choléreĭ din 1849 îl aflăm la locul sĕŭ de păstor al credincioșilor din Mediaș, dintre carĭ maĭ mulțĭ aŭ fost răpițĭ de înfricoșata bólă, așa în cât, după cum însușĭ repausatul zice, numaĭ din militariĭ Reg. II. de la Năsĕud a îngropat 82 și a administrat ss. Sacramente ca la o mie de bolnavĭ.

Episcopul noŭ denumit Șuluț, aprețiind virtuțile și calitățile alese ale protopopuluĭ Ștefan Moldovan în an. 1852 l'a numit vicar foraneŭ la Hațeg, al căruĭ district pe atuncĭ se compunea din 83 comunitățĭ cu filiale cu tot.

Ca vicar foraneŭ a fost neobosit întru a lumina și povățui poporul prin cuvinte înțelepte și sfaturĭ luminate. Spre scopul acesta a visitat de maĭ multe orĭ întreg vicariatul și despre acéstă visitațiune a lăsat o descriere amenunțită și prețiósă a comunelor și bisericilor din districtul vicarial.

Și fiind că în tot vicariatul nu era atuncĭ nicĭ o școlă elementară a fară de cea grănițăréscă din Hațeg, pentru a se puté deschide școlĭ, cu aprobarea auctorităților civile, a deschis în Hațeg un curs preparandial, din care apoĭ eșind maĭ mulțĭ tinerĭ capabilĭ de a instrua pruncii s'aŭ deschis maĭ multe școlĭ.

Aceste merite l'aŭ învrednicit ca la înfiiuțarea capitululuĭ bisericiĭ catedrale din Lugoș să fie numit de canonic lector, ceea ce s'a întîmplat în 15 Ianuarie 1857 ér în 30 Nov. 1859 a fost numit Preposit capitular.

La propunerea fericituluĭ episcop Ioan Oltean S. S. Pontificele Piŭ IX. în 11 Oct. 1871 l'a numit Prelat domestic.

Repausatul a fost și Vicar general episcopesc de la anul 1875—1884 când a renunțat.

Încă de tinĕr s'a ocupat mult cu studiarea istorieĭ poporuluĭ român, pe care l'a iubit fórte mult. Cu mare sirguință a decopiat din diplomatarul vestituluĭ învĕțat magiar Contele Iosif Kemény o mulțime de documente însemnate privitóre la istoria românilor, pe carĭ în partea cea maĭ mare le-a publicat în fóia „Transilvania“ din aniĭ 1871—1873.

Adormitul în Domnul Preposit, a fost un preot fórte evlaviavios și prin afabilitatea și bunătatea luĭ proverbială și-a câștigat stima și iubirea tuturor, celor ce aveaŭ fericirea de a se întreține cu dînsul cât de puțin.

Cu tóte că a avut să susțină și ajute o familie mare, repausatul a lăsat maĭ multe legate pie și fundațiunĭ culturale și filantropice în suma de 9000 coróne.

Înmormîntarea a fost imposantă. În fața unuĭ public fórte numĕros a pontificat Ill. S. Dl. Episcop Dr. Radu asistat de 4 canonicĭ, 4 preoțĭ și 2 diaconĭ, ér cântările funebralĭ le-a cântat corul bisericiĭ catedrale. După ce s'a sfîrșit prohodul Ill. Sa Dl. Episcop a ținut o fórte frumósă și mișcătóre orațiune funebră, în care a schițat meritele acestuĭ vrednic bărbat, care a lăsat în urma luĭ un gol, ce cu greŭ se va umplé.

La mormînt Dl. Coriolan Bredicean prin o cuvîntare alésă a relevat meritele naționalĭ ale repausatuluĭ, care a fost pururea alăturĭ de mariĭ luptătorĭ pentru liberarea, înălțarea și luminarea poporuluĭ român.

În vecĭ amintirea luĭ!

Feuilleton.

Contra! — Recontra!

Sara de 30 Octobre a. c. a devenit fórte însemnată pentru pretiniĭ Trulean și Trulescu. De alt cum amintita zi a produs o mișcare febrilă între toțĭ óspețiĭ băștinașĭ aĭ cafeneleĭ dluĭ Micescu. Atuncĭ adecă era să fie o sară de adio a de toțĭ iubituluĭ cafegiŭ, căcĭ în ultima luneĭ avea să predee localul unuĭ noŭ venit, căruia îĭ dorim sănătate și multă voe bună!

Dar să venim la obiect. Toțĭ óspețiĭ regulațĭ s'aŭ maĭ adunat o dată în cafenea, ca să-șĭ facă o sară plăcută, sciind, că nu curând vor avea ocasiune, să maĭ convină atât de familiar într'un local public. S'a așeḑat fie care la locul sĕŭ cunoscut la un păhar de beutură, la o mică partie de calabrias și la alte ocupațiunĭ folositóre pungiĭ și sănătățiĭ.

Masa din colțul sud-ostic aŭ ocupat-o dniĭ Trulean și Trulescu dimpreună cu oficiosul Micescu. Pretinĭ ca aceștĭ doĭ nu se aflaŭ în întreg orașul. Chiar și vestițiĭ Castor și Pollux se pot ascunde cu pretinia lor pe lângă legătura strînsă, ce esistă între Trulean și Trulescu. Căcĭ doră aceștia locuiaŭ într'o odae, umblaŭ la același hotel, cercetaŭ aceeașĭ cafană, ba-șĭ împărțiaŭ și ultima bucătură. — când n'aveaŭ ce mânca. Și de o dată acéstă iubire cu adevĕrat de model s'a schimbat în o ură demnă de o coconiță bĕtrână. Causa aceste schimbărĭ repentine nu a fost cine șci ce diferință de părerĭ politice, nice vre-o manipulație financiară neĭertată din partea unuia, ci un nefericit de „opt de ghindă.“ Acesta adecă avea privilegiul de a fi adutul obicĭnuit în o partie de calabrias începută cu mare încredere.

Partia era fórte interesantă. A fost „luat“ Micescu. Trulescu i-a „isbit“ o „contra“. Micescu cam cu sfială a „riscat“ o „recontră“. Cu ocasia acésta stimatul Trulean, care de astă dată era partnerul luĭ Trulescu, a jucat așa de scandalos, de merită să-l eternisăm. Norocul luĭ, că asta s'a întîmplat în țéra nóstră, unde libertatea personală e atât de respectată, căcĭ într'alt loc ar fi fost condamnat la muncă zilnică. Greșéla cea maĭ mare însĕ a comis'o la „știchiul“ penultim Maĭ avea în mână optul de ghindă și crăița de roșu. Tótă partia depindea de la „ieșitul“ acesta. Trulean a priceput fórte bine, că „acum e acum“. Chiar de aceea punea mâna când pe o carte, când pe ceealaltă. Chibițiĭ luĭ Micescu zimbeaŭ milițios îndemnându-l cu banalele „nu asta“ cealaltă.

„Ioan! te rog, comandă-mĭ o cină, zice apăsat Micescu, dar nu grăbi tare, că până se gândesce fratele Trulea, maĭ este vreme berechet.“

Ér necuratul de Trulescu adauge năcăjit, că el pleacă să se radă.

Atins fórte neplăcut de pișcăturile acestea a partnerilor, Trulean pune mâna pe optul de ghindă și-l trântesce răstit pe masă.

„Vaĭ, că nu țĭ-a perit vița“ răcnesce Trulescu ca un leŭ rănit de mórte, apoĭ i-a stat glasul, ochiĭ i-s'aŭ împaingĭnit, capul și-l'a lăsat pe piept. Numaĭ atâta timp i-a maĭ rĕmas, că pe optul de ghindă să pună minela, pe care cu satisfacție și fără pic de genare „a pus“ Micescu colopul.

„L'a lovit guta!“ strigă chibițiĭ. Ioan îĭ aruncă repede o sticlă cu apă în grumazĭ, că doră îĭ va trece maĭ curând. Într'un

De ale nóstre.

În sinodul archidiecesan ținut în Novembre anul trecut, s'aŭ decretat nóuĕle statute ale fondului preoților deficienți. Statutele acestea se deosebesc de celea de mai înainte, pentru că de data acésta, pe lângă venitele din trecut s'aŭ adaus și unele nóuĕ. Așa de pildă s'aŭ specificat cuantul taxelor de promovare și denumire, începênd cu Mitropolitul și terminând cu cooperatorul parochial, s'aŭ ridicat taxele, ce aŭ să le solvéscă preoții, și în sfârșit s'aŭ pus la contribuire și bisericile, cu cuota aceea, ce o solvesc fondului pentru esactorat. Tóte dispozițiile acestor statute aŭ intrat în valóre la 1 Novembre n. 1900.

Înființată cu menirea de a contribui din a sa parte la promovarea intereselor preoțimei nóstre, fóea nóstră, ține și de data acésta, a-și spune cuvîntul sĕŭ în chiar folosul preoțimei de la sate.

Plângerea aprópe generală a fraților preoți este, că puțin s'a făcut pentru timpul când vor ajunge în deficiență și și mai puțin pentru asecurarea familiilor lor.

Considerată în tesă generală, plângerea acésta e basată. Dacă o vom supune înse la o analisă mai amĕnunțită, cestiunea va primi o altă față.

Dar se precisăm.

Fondul pentru preoții deficienți s'a întemeiat de abia la 1889 cu suma de 5000 fl. dăruiți de fericitul Mitrop. Vancea. În primii zece ani capitalul a crescut la suma de peste 26 mii fl. ér suma de pensiune a crescut de la 90 la 120 fl. pentru preoți, și de 180 fl. pentru un vice-protopop. Taxele solvite de preoți împreună cu gremialiștí (Mitropolitul, canonicii, feliuriții funcționari ș. a.) de abia aŭ trecut peste 2200 fl. și din acestia înse numai $^1/_3$ aŭ rĕmas în fond ceialalți s'aŭ dat, în sensul dispozițiilor statutare, la fondul vĕduvelor și orfanilor de preoți. E evident deci, că crescerea acestui fond e anevoiósă. Dacă considerăm înse, că în Archidiecesă sînt aprópe 700 preoți, atunci suma de 3 fl. ce se vine în termin mediŭ pentru fie care, e din cale afară neînsemnată. Se mai adaugem că și taxa acésta așa de mică se plătesce fórte neregulat. După ultimele socoteli ale acestui fond restanțele treceaŭ peste 2700 fl. și cu tóte acestea aŭ fost ajutați 11 preoți cu câte 120 fl. și un viceprotopop cu 180 fl. anual. E mică suma acésta, dar e cu atât mai mare indolența preoților. Miseriile cu cari aŭ să lupte ei pe sate le scim și le cunóscem, nu cunóscem înse motivele, cari îi îndémnă să fie dușmani lor înșiși.

Dar pentru ca să ni-se facă imputare, că judecăm prea aspru vom presenta date nóuĕ.

Fondul vĕduvelor înființat cu zeci de ani înainte, la 1838. a ajuns la o cifră cu mult mai considerabilă. Cercularul mitropolitan din 24 Faur a. c. ni-l arată în frumósa cifră de peste 160 mii fl. Nici cifra acésta nu e înse îndestulitóre pentru archidiecesa nóstră, și preoțimea are tótă dreptatea să se îngrijoreze în fața viitorului.

La început taxele ce se solviaŭ pentru augmentarea acestui fond, eraŭ neînsemnate. De la 1889 preoții nu mai plătesc nimic pentru acest fond, ci din *taxele solvite* la fondul deficienților se trec anual cam 1000 fl. Pe lângă acestea, clericii cari nu se căsătoresc cu fete de preoți solvesc 100 eventual 200 fl. o taxă fórte justă și ecuitabilă, și ar trebui să mai încurgă venitele intercalare din parochii, dar acéstă disposiție statură nu s'a esecutat. Am spus că îs juste taxele de căsătorie, mai adaugem, că ele îs și folositóre. În primii 10 ani de când s'a luat acéstă disposiție, taxele încasate aŭ fost de 8900 fl. după împrejurările nóstre o sumă destul de mare. În ultimul an s'aŭ distribuit ajutóre în suma de 6372 fl. (cerc. Nr. 1253—900) la nu mai puțin de cât 141 vĕduve și 107. orfani. Suma ce s'a dat unei vĕduve a fost de 36 fl. și a unui orfan de 18 fl.

Când cetesci cifrele acestea, făr de voe o amărăciune te cuprinde. După ani munciți în nespuse nĕcasuri, adese în parochii miserabile, atunci când familia își perde cel mai puternic sprijin, o biată preotésă primesce drept pensie 36 fl. și un biet orfan, făr de tată și mamă 18 fl. Sînt grozav de insuportabile stările acestea, și multe zeci de ani va trĕbui să contribue preoții nostri, ca în fața morții, vĕdind în jurul patului familia numĕrósă, inima lor să nu se strîngă de durere.

Dar e cunoscută tuturor vorba „ajută-te însuți și și Dumnezeŭ te va ajuta!“ Pân ce alții se vor ingriji de sórtea preoțimei nóstre, datorință are să se îngrigéscă ea mai întâiŭ.

Cu regret trebue să constatăm, că în punctul acesta preoțimea are o ținută neesplicabilă.

---

târziŭ se trezesce Trulescu și aruncând lui Trulean o privire desprețuitóre îa zis numai atâta:

„Ce miserie! Să ieși cu adut în contra partnerului!“

De sine înțeles jocul a rĕmas într'atâta. Ér stimații nedespărțiți s'aŭ sculat frumoșel de pe scaune și aŭ plecat către casă. Trulean rușinat de știchiul greșit, Trulescu năcăjit pentru recontra perdută.

Până acasă n'aŭ schimbat nici o vorbă. Chiar și acolo aŭ început să se desbrace în tăcere numai Trulescu, când dă să se pună în pat mai repețeşte o dată cuvintele din cafenea:

„Ce scandal! Cine a mai vĕdut să ieși cu adut în contra partnerului!“

Apoi trăgându-și plapoma pe urechi în scurt a adormit. Dar să nu invidieze nime somnul lui Trulescu. Jocul de cărți l'a ținut în agitație continuă si în pat, așa cât visa tot contre și recontre. Odată numai se aude un glas cam înădușit de către patul lui Trulescu:

„Ne mai pomenit! Să iésă el cu adut în contra partnerului!“

Trulean remușcat de consciință încă n'a fost adormit. Audind cuvintele lui Trulescu îi replică cam amenințător:

„Mai taci o dată frate Ghiurco! și dă-mi pace, că de mĕ tulbur, nu va fi bine de de unul din noi!“

După acestea liniștea întreruptă și-a reluat domeniul, dar numai pentru scurt timp, căci preste vre-o câteva minute ér se aude din partea de către Trulescu:

„Halal de așa partner! Cine a mai vĕdut, să iésă cu adut contra partnerului sĕŭ!“

La audul acestora a urmat, ce a trebuit se urmeze — catastrofa. Trulean a devenit furios și apucând un păpuc îl aruncă cu „forța majoră“ spre Trulescu.

O detunatură înfundată și imediat un strigăt cumplit a fost efectul păpucului aruncat, căci din întîmplare el a nimerit tocmai nasul lui Trulescu.

Nu mai întindem vorbe cu enararea jalnicei dureri a celui ce în brațele lui Morfeŭ se află. Ne ajunge să constatăm după fasiunile martorilor oculari, că nasul lui Trulescu în urma loviturii căpĕtate și-a mărit volumul în așa măsură, de nici astăzi, aprópe dóuĕ săptĕmâni de la pacoste nu și-a căpĕtat forma originală.

Judele Aiuzan, către care s'a adresat Trulescu, l'a ascultat compătimindu-l din inimă.

„Să mĕ credeți dle jude, că nici fiind omul treaz nu se simte așa bine, când îl atingi cu un păpuc, dar apoi când dórme somnul celor drepți și blânzi?“

„Apoi spune drept dle Trulescu, ai chiar durmit dta. când ți-s'a întîmplat nenorocirea?“ întrébă judele.

„Firește c'am durmit!“

„Cu greŭ aș crede, că dóră dta de dóuĕ ori ai repețit acelea cuvinte nefaste că-i o măgărie colosală, să ieșe cineva cu adut în contra partnerului sĕŭ.“

„Și dóră nu-i măgărie? Trebue să-i tai mâna la acela, care la o recontră așa „problematică“ iésă cu adut contra partnerului.“

„Ér cel ce-și năcăjeşte pretinul și nóptea, replică Trulean, merită să-i arunce omul în cap nu unul fără amêndoi păpucii.“

„În sfîrșit de vină sînt eŭ, că am visat despre nefericitul de opt de ghindă!“

„Azi-mâne ne vom trezi, că te-ai schimbat în porc, după ce visezi atâta ghindă! Mai bine să fi visat, că ești fericitul posesor alor câteva mii de jughĕre de pămînt, ori că este al tĕŭ losul Nr. 28621 de la loteria Casei naționale, ori în sfîrșit, că te-ai însurat luând de nevastă o fată tinĕră, frumósă, inteligentă, din familie bună și cu zestre respectabilă. Tóte acestea m'ar fi îmbucurat și pe mine, ér ție nu-ți pricinuiam încurcătura asta.“

„Să umble omul cu opinci de fier și cu bâtă de oțĕl și n'ar afla un om cu tine. Tu sóță, Gligore nici acum nu vrei să recunosci, că ai comis o greșélă cumplită ieșind cu optul de ghindă.“

„Eŭ să nu recunosc? audi acolo! Da zis'am eŭ cândva, că atunci n'am jucat scandalos?“

„Vedeți, dle jude, acesta-i lucrul de căpetenie.“

„Care?“

„Că fratele Trulean recunósce, că ieșind cu optul de ghindă a jucat miserabil. Asta pentru mine e o satisfacție completă. De aceea frate Gligore, te iert și să rĕmânem și de aci înainte cum am fost: cei mai buni pretini. Complimentele nóstre dle jude!“

„Mi-a părut fórte bine. Salutare!“

B. I.

După cum am observat maĭ sus, taxele restante la fondul deficienţilor cu finea luĭ 1899. aŭ fost de 2742 fl. dacă acestea ar fi fost plătite peste 1800 fl. ar fi trecut la f. vĕduvelor şi peste 1400 fl. s'ar fi adaus la suma destinată spre împărţire. Dar restanţiile aceste vor maĭ cresce. —

Conform hotărîrilor sinodului trecut, urma să se facă o nóuă clasificare a taxelor. Natural era. ca preoţiĭ să nisuéscă a ridica aceste taxe şi de bună voe a se înscrie la o taxă maĭ mare, — cea maĭ mare fiind de 8 fl. — După informaţiile nóstre lucrul s'a întîmplat întors, şi pe viitor. de şi taxele s'aŭ schimbat din 2. 3. 5 fl. la 4- 6 8 fl. e teamă, că nu să vor încasa nicĭ 2000 fl. anual.

Tot amĕsurat acestor hotărîri s'aŭ supus şi bisericile la o contribuire, încolo fórte neînsemnată, — în total de vre-o 1000 fl. Cu tóte acestea înse preoţimea nóstră nu-şĭ dă silinţa ca acéstă neînsemnată sumă să fie solvită la timp şi înaintată fondulul respectiv.

De contribuirĭ benevole, donaţiunĭ ş. a. nicĭ nu maĭ încape vorba.

De aceea e la tótă întîmplarea destul de curiósă ţinută preoţimeĭ nóstre, care în acelaşi timp în care se lamentéză, că nime nu-ĭ dă mână de ajutor, ea însaşĭ stă cu palma strînsă. Se pare că a trecut cu totul vremile de entusiasm şi însufleţire, timpurile de jerfire, — şi preoţimea nóstră atât de gata spre sĕvîrşirea de fapte marĭ şi umanitare, azĭ e stăpânită de un singur gând, cuprinsă de o singură aşteptare: de a fi miluită de străinĭ.

Amar se înşală; străinul nu-ţĭ dă nimic, fără ca maĭ întâiŭ să nu-ţĭ ieie. Şi preoţimea nóstră nimic nu póte da, nu póte să se lipséscă de nimic.

Pentru „Telegraful". Organul din Sibiŭ a bisericeĭ neunite în în nrul de la 1 Nov. n. se seólă în capul nostru din chiar sĕnin. E supĕrat adecă, pentru ce ziarele magiare n'aŭ salutat cu frenesie înfiinţarea celor treĭ episcopate nóuĕ. Dar ce avem noĭ cu cele ce se scriŭ în foile străine? În afacerile interne ale bisericiĭ neunite nu ne amestecăm, ca organ de publicitate avem înse libertatea de a înregistra actele publice. Şi atâta am făcut. N'am scris nimic maĭ mult, căcĭ sîntem sătuĭ de polemiile înfructuóse cu ceĭ de la „Telegraful", carĭ aŭ tristul obiceiŭ de a afirma celea maĭ grozave lucrurĭ, fără ca să şi poftéscă a le documenta. Un lucru nu pricepem. Pentru ce domniĭ din redacţia organuluĭ mitropolieĭ nu se năpăstuiesc asupra foiĭ de la Arad, asupra vicaruluĭ Mangra, a profesoruluĭ Goldiş şi a tuturor acelora, carĭ aŭ luat posiţie hotărîtă în potriva decisiuniĭ unanime (!) a congresuluĭ de la Sibiŭ? De ce? E trist într'adevĕr, când fraţiĭ neuniţĭ nu-şĭ pot îneca pornirile pătimaşe şi îĭ jicnesce orĭ ce manifestare a bisericeĭ nóstre, pe a căreĭ steag e scris cea maĭ frumósă vorbă *„unire."*

Se deştéptă Ruteniĭ.!? Ziarele magiare sînt pline de furie. că la Ungvár s'a ridicat o vóce de protest în contra magiarisăriĭ Rutenilor şi contra introduceriĭ limbeĭ magiare ca limbă liturgică. Vócea acésta a resunat într'o fóie redactată de membriĭ societăţiĭ stuluĭ Basiliŭ din Ungvár. În acel articlu se combate acţiunea comitetuluĭ presidat de dl. *Szabó Jenő*, ca o acţiune *„heretică, schismatică, cu tendenţe de magiarisare."* Aşa reiésă dintr'un articol al luĭ *Bud. Hírlap*, care se ocupă cu manifestaţia profesorilor rutenĭ, fără a reproduce textual cuvintele lor.

Nu ne facem marĭ ilusiĭ din acest, de fel remarcabil act. Episcopiĭ rutenĭ sînt prea mult angajaţĭ la carul politiceĭ de magiarisare. de cât ca să se pótă reculege şi să-şĭ cunóscă greşéla comisă. Înregi[illegible]n înse ca un bun sĕmn protestul rutenilor din Ungvar.

Noĭ şi Bulgariĭ.

(Fine.)

Cu preoţiĭ latinĭ se introduse în Bulgaria şi ritul latin, ér preoţiĭ grecĭ fură scoşĭ din ţéră. Era atuncĭ un moment ce ar fi avut să hotăréscă istoria elementuluĭ latin în Rĕsărit cu totul alt fel de cât s'a desvoltat în urmă. Dar organisaţiunea latină a bisericiĭ bulgare nu ţinu de cât patru anĭ (866—870).

După mórtea papeĭ Nicolae (867) se ivi o disensiune între următorul sĕŭ Adrian II şi regele bulgar. Boris cercă cu insistenţă numirea episcopuluĭ Formosus ca archiepiscop al Bulgarieĭ. Papa se opunea la acéstă numire, din motiv că Formosus era episcop de Porto, ér transferarea de la un scaun episcopal la altul era oprită de sinóde. Înse Boris nu voia să cedeze de loc. Când papa trimese în Bulgaria pe subdiaconul Silivestru, designat ca archiepiscop (869). Boris îl trimese imediat *(„magna sub velocitate")* înapoĭ, cerĕnd din noŭ pe Formosus. Adversariĭ luĭ Formosus îl acusă în urmă că el ar fi legat pe regele bulgar cu „teribile jurăminte" să nu priméscă alt archiepiscop de cât pe dînsul cât timp va fi în viaţă. [1]) Dar faptul că Boris, în cele din urmă. cere ca archiepiscop saŭ pe Formosus, saŭ pe diaconul Marinus, deasemenea neadmis de papa, pare să nu confirme acéstă acusare. Neînţelegerile pentru numirea archiepiscopuluĭ, în care episcopul Formosus, devenit apoĭ papă (891—896), are rolul principal. aŭ avut de urmare desfacerea luĭ Boris de Roma şi întórcerea luĭ la biserica grecéscă (870). [2])

În legătură cu acest eveniment istoric trebue să înţelegem pe *„Formos papa"* (singurul cu acest nume) din cronica anonimă a Moldoveĭ. Din punctul de vedere al ortodoxieĭ, ea îl face să trécă „de la pravoslavie la lătinie", ast fel interpretând ştirea că prin dînsul s'a făcut despărţirea bisericéscă între „Râmleniĭ vechĭ" saŭ Românĭ şi „Râmleniĭ noĭ" saŭ Latinĭ. Dacă în tradiţia nóstră numele luĭ Formosus, păstrat în asemenea înţeles, s'a întipărit atât de durabil (negreşit numaĭ sub influenţă bisericéscă). este pentru că desfacerea luĭ Boris de Roma, din causa acestuĭ episcop, coincide cu marea schismă întîmplată chiar pe atuncĭ în biserica creştină, cum şi cu despărţirea de biserica romană a Românilor, cuprinşĭ pe atuncĭ, aprópe în totalitatea lor, în imperiul bulgar cu ţĕrile dependente.

De la schisma provocată prin alegerea anticanonică a luĭ Fotie ca patriarch de Constantinopol (857), nerecunoscut de papa, datéză maĭ ales desbinarea între biserica romană şi cea greacă. care urméză a se afirma şi după înlăturarea schismeĭ prin destituirea luĭ Fotie (867). Rivalitatea pentru jurisdicţiunea patriarchală asupra Bulgarieĭ era, între altele, una din causele principale ale desuniriĭ ce continuă între ambele bisericĭ.

Împĕratul Vasile I, voind să înlăture schisma bisericéscă. în dată ce veni la domnie (867), destitui pe Fotie şi convocă un sinod ecumenic la Constantinopol, ţinut în 869—870. Spre sfârşitul sinoduluĭ veniră la Constantinopol solĭ bulgarĭ, cu întrebarea: căruĭ scaun patriarchal are să aparţină Bulgaria, celuĭ din Roma, saŭ celuĭ din Constantinopol. Boris, nemulţumit de refusul papeĭ în chestiunea archiepiscopuluĭ cerut, a fost îndemnat la acest pas şi prin demersurile politiceĭ byzantine făcute pe lângă dînsul.

Treĭ zile după închiderea sinoduluĭ, împĕratul convocă un congres bisericesc care să decidă asupra întrebăriĭ puse de Bulgarĭ. La conferenţă luară parte, afară de soliĭ bulgarĭ, numaĭ patriarchul Constantinopoluluĭ şi legaţiĭ celor alalte patriarchiĭ (Alexandria, Antiochia, Ierusalim şi Roma). După maĭ multe desbaterĭ, representanţiĭ patriarchiilor orientale hotărîră, ca arbitri între Constantinopol şi Roma. că Bulgaria are să aparţină patriarchuluĭ de Constantinopol. Motivul invocat era politic: fiind că Bulgaria fusese maĭ înainte o parte a imperiuluĭ byzantin, ea urméză să fie sub jurisdicţiunea patriarchală a scaunuluĭ Constantinopolitan. [1])

Acest mod de a vedea se întemeia pe politica bisericéscă a împĕraţilor byzantinĭ de la Leon Isaurul încóce. al căreĭ principiŭ era că jurisdicţiunea în provinciile imperiuluĭ se cuvine patriarchuluĭ din Constantinopol. Împĕratul Vasile. urmând după acest principiŭ. ţinea să stabiléscă. pe cum în Illyricul byzantin, aşa şi în Bulgaria înstrăinată imperiuluĭ şi cuprinsă în vechiul Illyricum, jurisdicţiunea Constantinopoluluĭ. Tendenţa politică cu privire la Bulgaria, pretinsă ca parte a imperiuluĭ, este aparentă. Implicit era cuprinsă şi afirmarea dreptuluĭ de jurisdicţiune în Illyricul bizantin, supus patriarchatuluĭ Constantinopolitan de Leon Isaurul, unde papa cercase din noŭ să exercite vechiul drept de jurisdicţiune prin numirea archiepiscopuluĭ de Thessalonic ca vicar al sĕŭ.

Conduşĭ de aceste vederĭ ale politiceĭ imperiale, părinţiĭ orientalĭ, după cât arată expunerea desbaterilor congresuluĭ. n'aŭ invocat ca motiv pentru hotărîrea dată, faţă cu drepturile reclamate de legaţiĭ Romeĭ, nicĭ faptul creştinăriĭ Bulgarilor prin Byzantinĭ, nicĭ faptul că Bulgaria rĕsăriteană (Scythia

---

[1]) Iohannis papae VIII epistolae et decreta. *Migne*, Patr. lat. CXXVI, 676. *Dümmler*, Auxilius und Vulgarius. Quellen und Forschungen zur Geschichte des Papstthums. Leipzig 1866. pag. 157: Acta synodalia de Formoso episcopo.

[2]) Vita Nicolai, l. c. 1375. Vita Adriani II. *Migne*, Patr. lat. CXXVIII, 1395. *Jaffé* I, 367. 368. 372.

[1]) Vita Adriani, l. c. 1391 squ. Anastasii praefatio in synodum VIII. *Migne*, Patr. lat. CXXIX, 20 squ. Cf. *Hergenröther*, Photius Patriarch von Constantinopol. Leipzig 1867. II, 150 squ.

şi Moesia inferióră înainte de a fi supusă Primeĭ Iustiniane) apartinea maĭ dintâiŭ scaunuluĭ din Constantinopol; eĭ deducea un titlu de drept bisericesc maĭ cu samă din dominaţiunea anterióră a imperiuluĭ byzantin în Bulgaria.

Legaţiĭ papeĭ protestară în contra acestuĭ principiŭ, înadmisibil din punctul lor de vedere. Eĭ invocară, pe lângă ultima supunere a Bulgarilor sub jurisdicţiunea Romeĭ, maĭ ales drepturile canonice ale scaunuluĭ pontifical în Illyricum: Dardania, Dacia şi „cele alalte părţĭ de lângă Dunăre“ *(atque ceterae regiones juxta Istrum fluvium sitae)*, ca şi cele alalte provinciĭ ale Illyriculuĭ, aŭ fost — cum susţin Latiniĭ în acest conflict — „de la început şi tot de una“ sub jurisdicţiunea pontificilor romanĭ. [1]) Cu tóte aceste argumente irefutabile (cu restricţiunea relativă la Moesia inferióră şi Scythia), hotărîrea congresuluĭ fu menţinută.

Încă în acelaşĭ an, patriarchul numi un archiepiscop pentru Bulgaria, cu rangul dintâiŭ după patriarch. Cu acéstă resolvire a cestiuniĭ, Boris era satisfăcut şi se întórse la biserica grecéscă. Preoţiĭ latinĭ fură siliţĭ să părăséscă ţéra, şi cu dînşiĭ se scóse ritul grec. Demersurile papeĭ Adrian II şi ale succesoruluĭ sĕŭ Ioan VIII pe lângă împĕratul şi patriarchul, cum şi pe lângă Boris, reclamând dreptul de jurisdicţiune al scaunuluĭ pontifical — *„ut antiqua scripta demonstrant“* — şi interzicênd Grecilor orĭ şi ce amestec în biserica bulgară, [2]) remaseră fără resultat.

Către sfârşitul domnieĭ luĭ Boris, ritul grec fu înlocuit cu ritul slavon, adus din Moravia, patria liturgieĭ slave. Discipuliĭ luĭ Metodie, după mórtea învĕţătoruluĭ lor (885), prigoniţĭ de preoţiĭ latinĭ pentru limba naţională ce o propagă în biserică, aŭ căutat refugiu în Bulgaria, unde Boris îĭ primi cu multă afecţiune şi le deschise câmpul de activitate pentru propaganda lor. [3]) Ast fel Bulgaria deveni în curând centrul principal pentru respândirea rituluĭ slav în ţĕrile vecine.

De imperiul luĭ Boris atârna aprópe tótă Dacia Traiană (Ţara Românéscă, Ardealul şi părţile rĕsăritene ale Ungarieĭ), cu voevodate şi cnezate dependente de imperiul bulgar. Stăpânirea bulgară asupra acestor părţĭ (în formă de suzeranitate) până la cucerirea unguréscă şi parte până la desfiinţarea imperiuluĭ (1018), adeverită prin maĭ multe mărturiĭ şi indiciĭ istorice, este netăgăduită, afară dór de cine nu vrea să înţelégă istoria nóstră. Încă după venirea Ungurilor se menţine, până în timpul luĭ Ştefan cel Sfînt, un ducat zis „bulgăresc“ (dependent de imperiul bulgar) în Ardeal [4]) şi un alt ducat în Bănat, care din urmă este arĕtat în dependenţă bisericéscă de episcopul bulgar din Vidin [5]), ambele cucerite şi desfiinţate de Ştefan pe la 1003. De acelaşĭ fel se pare că era şi vechiul bănat al Basarabilor din Oltenia, cunoscut tradiţieĭ nóstre din cronica anonimă a Ţĕriĭ Româneştĭ.

În asemenea legăturĭ cu Bulgariĭ, Româniĭ din Dacia, ca şi ceĭ din dreapta Dunăriĭ din cuprinsul imperiuluĭ bulgar, aŭ împărţit cu eĭ sórtea în stat şi biserică. Prin Bulgarĭ şi o dată cu dînşiĭ, noĭ am fost despărţiţĭ de biserica romană; de la dînşiĭ am primit limba slavonă în biserică şi stat, care domină apoĭ viaţa nóstră intelectuală până în secolul XVII. Aşa ne-a fost fatalul destin al istorieĭ.

Tradiţia nóstră cu „Formos papa“, în a căruĭ vreme „pravoslavniciĭ Românĭ s'aŭ despărţit de Romanĭ“, confirmă în mod surprindĕtor aceste deducţiunĭ din mărturiile istorice.

D. Onciul.

---

[1]) Vita Adriani, l. c. 1391 squ. Anastatii praefatio, l. c. 19. 21.

[2]) *Jaffé* I, 374—421. a. 871—882.

[3]) *Jirecek*, op. cit. p. 158 squ.

[4]) Simonis de Keza Gesta Hungarorum, ed. *Florianus* II, 77. Chronicon pictum, ibid. II, 140, Chronicon Dubnicense, ibid. III, 44 squ. ş. a. Cf. Documente privitóre la istoria Românilor I, 20: document unguresc din a. 1231, unde se face amintire despre vechea stăpânire bulgară în acéstă parte.

[5]) Vita Sti Gerardi, ed *Endlicher*, Monumenta Arpadiana, pag. 214 squ.

Revistă politică.

Afacerĭ interne. În dietă se continuă desbaterile asupra proiectuluĭ de înarticulare în lege a căsătorieĭ moştenitoriuluĭ de tron. Oposiţia, cu deosebire koşuthiştĭ, atacă vehement proiectul. Discuţia va ţinea încă maĭ multe zile.

După cum anunţă organul semi oficios „Budapesti Tudosító“ — în 6 l. c. s'a ţinut în Pesta un consiliŭ de ministriĭ la care aŭ luat parte şi Kallay ministru comun de finanţe, şi Körber ministru president austriac, în causa linieĭ ferate ce are să se edifice în Bosnia.

Se afirmă că ministriĭ aŭ ajuns la înţelegere deplină. Pentru acoperirea cheltuelilor se va contracta un împrumut, în contul Bosnieĭ.

Franţa. În zilele acestea a avut loc desvălirea monumentuluĭ luĭ Carnot în Lyon, unde a fost omorît fostul president al Franţeĭ. Cu ocasiunea acésta s'aŭ făcut marĭ solemnităţĭ, la carĭ a luat parte şi presidentul Loubet. Din acest prilej Ţarul a adresat luĭ Loubet o căldurósă telegramă, amintind rolul ce l'a avut Carnot, în legarea alianţeĭ dintre Franţa şi Rusia. Loubet i-a rĕspuns Ţaruluĭ mulţămindu-ĭ în numele Franţeĭ pentru acéstă nóuă dovadă de simpatie.

Spania. Carliştiĭ din Spania érăşĭ s'aŭ pus în mişcare, voind să inscenize o rĕscólă în tótă ţara. Încercarea înse nu a succes. Şefiĭ rĕsculaţilor s'aŭ refugiat peste graniţă, ér trupele aŭ fost risipite de ostaşĭ. Liniştea e restabilită aprópe peste tot locul.

China. Tratativele de pace decurg. Li-Hung-Ciang s'a adresat la vice-regĭ şi guvernorĭ cu întrebarea, că sînt aplicaţĭ a lua garanţie pentru sumele ce puterile europene le pretind ca despăgubire?

Prinţul Tuan, care era să fie condamnat la închisóre pe viaţă, a fugit din China. Li-Hng-Ciang a rugat pe representanţiĭ puterilor, să amâne esecutarea vinovaţilor cât va timp, probabil cu scopul, ca ast fel rînd pe rînd toţĭ ceĭ condamnaţĭ se pótă scăpa cu fuga.

Statele-Unite. Acum decurg în Statele-Unite, alegerile membrilor, carĭ vor avea drept la alegerea presidentuluĭ republiceĭ, ce se va face în 6 Decembre.

Sînt doĭ carĭ aspiréză la postul de president, fostul president *Mac-Kinley*, şi *Bryan*. La alegerĭ partida luĭ Bryan a fost învinsă cu desevârşire. Din partida luĭ Mac-Kinley aŭ reuşit 292, pe când din partida luĭ Bryan, numaĭ 155. Alegerea luĭ Mac-Kinley se póte dar considera ca sigură, pentru că spre a fi ales, se recer numaĭ 224 voturĭ, carĭ fac maioritatea absolută. El înse are asigurate 292 voturĭ.

Corespondinţe.

Sfinţire de biserică.

— Raport special. —

Valhid în 6 Nov. 1900.

Duminecă în 4 Nov. st. n. comuna Valhid a avut o frumósă zi de sĕrbătóre, pentru că în ziua acésta s'a sfinţit biserica gr. cat. de aicĭ.

Comuna Valhid e în mare parte locuită de Saşĭ, Româniĭ sînt în minoritate. Cu tóte acestea credincioşilor nostri, în frunte cu neobositul preot *Teodor Borza*, le-a succes, după multe jertfe, aşĭ edifica o biserică frumósă, care le póte servi spre fală.

Representantul Escelenţeĭ Sale a fost Rev. domn canonic *Dr. Vasile Hossu*, asistat de dl profesor *Nicolaŭ Ionaş*.

Sosiţĭ la gara din Ibaşfalĕŭ, aŭ fost întimpinaţĭ de protopopul local Câmpean şi de advocatul Dr. Ladai. După o scurtă vorbire de bineventare ţinută din partea dluĭ protopop Câmpean, óspeţiĭ s'aŭ urcat în trăsurĭ, plecând spre Valhid.

La hotarele comuneĭ óspeţiĭ aŭ fost întimpinaţĭ cu o vorbire românéscă din partea notaruluĭ. Din partea primaruluĭ aŭ fost salutaţĭ nemţesce. Rev. domn Dr. Hossu, a rĕspuns în frumóse cuvinte notaruluĭ în limba română, ér primaruluĭ nemţesce. Apoĭ avênd în frunte un banderiŭ de călăreţĭ aŭ plecat maĭ de parte. În capul comuneĭ lângă un frumos arc festiv, preotul local îmbrăcat în ornate bisericescĭ, a întimpinat pe delegatul iubituluĭ nostru Mitropolit. De aicĭ conductul s'a dus la biserică unde s'a servit inseratul.

Duminecă, pe un timp admirabil de frumos, s'a început în nóua biserică serviţul divin. A pontificat Rev. domn canonic *Dr. Vasile Hossu* asistat de 4 preoţĭ. Dl canonic Hossu a ţinut o preafrumósă cuvîntare, în care a vorbit despre însemnătatea biserici, şi a împărtăşit poporuluĭ binecuvîntarea Escel. Sale Mitropolituluĭ, pentru zelul lor creştinesc.

Cântările liturgice le-a esecutat parte dl profesor Nicolaŭ Ionaş, frumos şi melodios, cum numaĭ dsa le scie cânta, parte corul compus din fete, ficiorĭ şi bărbaţĭ, bine şi frumos instruaţĭ de către preotul local.

După serviţul divin s'a dat un banchet în casa ospitală a notaruluĭ, de la care nu aŭ lipsit toastele frumóse şi însufleţitóre. Séra s'a dat o producţiune teatrală. S'a

jucat piesa „Sezătórea“ compusă a nume pentru popor de dl preot local Borza şi „Vistavoiul Marcu“ de T. Alexi.

Dl Borza merită tótă lauda pentru zelul desvoltat cu tótă etatea Dsale înaintată. După producţie a urmat dans, care a ţinut până în zori de zi.

Valhidenii pot fi mândri, că dacă le-a ajutat Dumnezeŭ de aŭ zidit o biserică frumósă, apoĭ şi sĕrbările sfinţireĭ acesteĭ bisericĭ, aŭ fost frumóse şi înălţătóre de inimĭ.

Rap.

Apel.*)

Pe malul stîng al Mureşuluĭ, în comitatul Albeĭ-inf. între oraşele Teuş şi Aiud, e aşedată comuna *Lŏrinţ*. Locuitoriĭ sînt în mare majoritate magiarĭ, românĭ puţinĭ.

Din moşĭ-strămoşĭ ne rĕmase la marginea satuluĭ o mică biserică de lemn şi scândurĭ.

Bătută de ploĭ şi vênturĭ, lemnele s'aŭ putredit si aŭ perdut orĭ ce soliditate şi acum biserica stă gata să se prăbuşéscă. Slujba dumnezeéscă nu se maĭ face în ea, şi un locaş comun unde să ne adunăm şi să ne ridicăm rugciunile la Dumnezeŭ în dulcea limbă maternă, nu avem; — să mergem în biserica reformată, nu ne lasă inima.

În acéstă strîmtóre, împintenaţĭ de sfaturile binevoitóre ale dluĭ paroch Teodor Radu din Mişcreac, a căruĭ filie e Lŏrinţul, avênd şi un alt loc în comună fórte acomodat pentru biserică, — am pus umĕr la umĕr, — deşi fórte puţine umere — şi ni-am procurat materialul de lipsă: piatră şi cărămidă, şi l'am şi aşedat deja în locul hotărît pentru zidirea bisericiĭ, cu bunul gând, ca la primăvară să ne apucăm de zidire. Dar pe lângă voinţa nóstră să maĭ recer şi cheltuielĭ, banĭ, pe carĭ n'avem de unde să-ĭ facem, căcĭ sîntem puţinĭ şi sĕracĭ.

Apelăm decĭ prin acésta la bunăvoinţa mareluĭ public românesc, rugându-l să ne ajute, ca şi noĭ să ne putem ridica un lăcaş a luĭ Dumnezeŭ, în jurul căruia să ne strîngem cu toţiĭ. Biserica a păzit de veacurĭ neamul nostru contra tuturor ispitelor duşmanilor nostri şi în ea vrem să ne scutim şi pe viitor.

Eventualele darurĭ rugăm să se trimită la adresa *George Vlasa*, curator primar în Szt.-Lörincz, posta N.-Enyed.

Cu deosebită stimă!

Lŏrinţ la 1 Nov. 1900.

George Vlasa curator primar. **Ĭoan German** propr.

Nr. 578—1900.

Concurs.

De la „Asociaţiunea pentru literatura română şi cultura poporuluĭ român“ conform conclusuluĭ Nr. 236 din 25 Octobre a. c. cu începutul anuluĭ şcolar 1900—1901 este de conferit:

Un stipendiŭ de 120 coróne pe an din fundaţiunea „I. Roman“, destinat pentru studenţiĭ de gimnasiŭ orĭ şcóle reale.

Cererile pentru acest stipendiŭ să se înainteze comitetuluĭ central al Asociaţiuniĭ în Sibiŭ (Strada Moriĭ Nr. 8) până la 20 Novembre a. c., provĕdute cu următórele documente:

a) atestat de botoz;

b) testimoniŭ şcolar pe anul 1900—1901;

c) atestat de paupertate.

Cererile întrate după termin nu se vor considera.

Din şedinţa comitetuluĭ central al Asociaţiuniĭ pentru literatura română şi cultura poporuluĭ român“, ţinută în

Sibiŭ la 25 Octobre 1900.

Dr. Il. Puşcariŭ vice-preşed. **Dr. Beu** secr. II.

NOUTĂŢĬ.

Întru mărirea luĭ Dumnezeŭ. Ĭoan Csonta dinpreună cu soţia luĭ, fostĭ poporenĭ gr. or. din Ferihaza trecênd în anul 1900 la religiunea gr. cat., a donat pe sama bisericiĭ gr. cat. din Ferihaza un prapor elegant ér pentru cimitir un teritor aprópe de sat de 400 org.☐ De o dată cu acest bine credincios a trecut în Ferihaza de la gr. or. la s. unire 11. familiĭ. — Din partea oficiuluĭ parochial gr. cat. din Szent-Erzsébeth donaţiunea acésta se primeste în numele Domnuluĭ şi prin fóea „Unirea“ în public li se mulţumeşte. *Ioan Sandor* preot greco-catolic. — Dl Ĭoan Bereş oficial la magistratul oraş. din Cluş dimpreună cu Stim. Sa socie Susana nasc. Venczel a dăruit şcóleĭ nóstre un clopoţel frumos şi corĕspunḑĕtor în preţ de 20 cor. Pentru acéstă faptă marinimósă, în numele senatuluĭ şcolastic aduc donatorilor şi pe acéstă cale sincerile mele mulţumite. Tritul de sus 1900. *Nicolaŭ P. Raţiŭ* paroch gr. cat.

Din Archidiecesă. Duminecă în 4 Nov. n. aŭ fost hirotoniţĭ întru diaconĭ şi Joĭ în 8 crt. întru preoţĭ: *Ioan Fodor*, prof. gimn. în Blaş. — *Nicolaŭ Racoviţan*, destinat de admin. parochial în Schiopĭ-Măgura distr. Indol; — *Valer Maior*, la Şoroştin, distr. Blaş; — *Alesandru A. Moldovan*, la Blăşel, distr. Mediaş şi *Eugen Balint*, la Sânmărtinuldeş, distr. Turda.

Hymen. *Augustin Marcu* cler. abs. şi *Eufemia Caian*, anunţă cununia lor, ce se va celebra la 18 Nov. n. în Roşia-montană. — *Ioan Pop* cleric absolut şi *Veturia Dan*, se vor cununa la aceiaşĭ dat în biserica gr. cat. din Ciucmandru. Felicitările nóstre!

Jurămîntul recruţilor românĭ din Viena şi Laxenburg lângă Viena. Joĭ în 1 Nov. a. c. recruţiĭ înrolaţĭ în astă tómnă, aŭ depus jurămîntul militar obicĭnuit. Actuluĭ depuneriĭ jurămîntuluĭ i-a preces în curtea casarmeĭ Rudolf (Rossauer Kaserne) din Viena, şi o alocuţie în limba românéscă din partea preotuluĭ Archidieceseĭ nóstre: Victor Macaveiŭ, membru al Institutuluĭ s. Augustin. — Ér în Laxenburg i-a preces o liturgie românéscă, cu predică, celebrată în capela castelului, de preotul diec. Lugoşuluĭ Tr. Val.-Frenţ, şi la care a luat parte întrégă garnisóna detaşată, după care a urmat câte o alocuţie în limbele română, germană şi magiară din partea dluĭ Frenţ şi a comandanteluĭ garnisóneĭ, dl căpitan Nestor Onciu — şi apoĭ jurămîntul. — Observăm că de present se aflâ staţionate în Viena dóuĕ regimente aprópe curat românescĭ, reg. Nr. 62, în mare maioritate gr. cat. (de la Vaşarheiŭ) şi Nr. 43, de la Caransebeş. Puţinĭ românĭ se maĭ află apoĭ şi la celelalte arme (dragonĭ, tunarĭ etc.) Ar fi fórte de dorit, ca pentru soldaţiĭ aceştia să fie dispus un preot în garnisóna Vieneĭ; dniĭ Frenţ şi Macaveiŭ cu greŭ le vor puté face tóte serviciile religióse.

Concertul italian. Duminecă sara dl. şi dna Albertoni a aranjat un concert de adio în favorul Casineĭ şi a fonduluĭ studenţilor sĕracĭ. Programul concertuluĭ a fost compus din celea maĭ alese piese de Verdi, Rossini, Beriot etc. şi pe lângă acestea dóuĕ compoziţiĭ originale a dluĭ Albertoni. Am avut ocasie să vorbim de prestaţiunile musicalĭ a dluĭ şi dneĭ Albertoni, de data acésta cu plăcere constatăm, că şi concertul de Duminecă, a fost la înălţimea succesuluĭ. În *Aida* de Verdi, şi aria celebra *Stabat mater* de Rossini maĭ ales, Dna *Lia Albertoni* prin vócea-ĭ sonoră şi metalică a electrisat publicul present, care par că ar fi tot ascultat'o. Rechemată adese dna Albertoni a cântat şi alte piese afară de program. Ér dl *Albertoni* ca compositor şi pianist dovedesce o interpretare, care leagă strîns musica cu poesia. Fórte norocósă alegere a fost concursul dlor Dr. *Solomon şi Aurel Popovicĭ* amêndoĭ talente musicalĭ, carĭ şi-aŭ sciut fórte bine achita rolurile încredinţate, fiind viŭ aplaudaţĭ. Publicul present în frunte cu Î. P. S. Sa Mitropolitul Victor, prepositul Moldovan ş. a. s'aŭ depărtat deplin satisfăcut. Dorim dluĭ şi dneĭ Albertoni celea maĭ splendide succese în toura artistică ce aŭ de gând să întreprindă.

Pentru internatul de fetiţe. M. On. *Dem. Chişerian*, capelan în Făgăraş, a dăruit 40 coróne pentru internatul de fetiţe de aci. Vivant secuentes! — Domnişóra *Adela Manolescu* din Bucurescĭ, a binevoit a trimite la redactorul foiĭ nóstre 20 es. din frumósa-ĭ compositie *„Visul Carpaţilor“*, nocturnă, compusă pentru piano şi dedicată Ligeĭ române, cu menirea, ca suma ce se va incassa din vînḑarea acesteĭ piese să se transpună Internatuluĭ de fetiţe. Înregistrăm cu multă bucurie nobila faptă a Dşóreĭ Manolescu avisând pe cetitoriĭ iubitorĭ de musică, aĭ foiĭ nóstre, că preţul unuĭ exemplar e de 1 cor. 60 banĭ, spedat pe postă.

Frecuenţa şcólelor din Blaş. Pe anul şcol. 1900 s'aŭ înscris la gimnas 463 elevĭ la preparandie 101 elevĭ, la şcóla de aplicaţie 60 elevĭ, la şcóla de fetiţe 124 eleve, la seminarul teologic 54 elevĭ, la şcóla elevilor de meseriĭ 45 elevĭ în total numĕrul celor ce frecuentéză şcólele Blaşuluĭ e de **847**. Din aceştia, clericiĭ sînt adăpostiţĭ gratuit în seminar, unde primesc de tóte; în internatul de băieţĭ locuiesc 110 studenţĭ, solvind 240 cor. anual; în cel de fetiţe 60 eleve, plătind aceiaşĭ taxă; în internatul preparandial locuiesc 31 elevĭ, solvind pentru cuartir, luminat şi încălḑit 60 cor. ér eleviĭ de meseriĭ primesc instrucţia şi cărţile gratuit.

Şcolastic. Despărţemîntul Reghin al reuniuniĭ învĕţătorilor archidiecesanĭ îşĭ va ţiné adunarea generală la 24 Nov. n. în comuna *Bresc*. — Despărţ. Mureş al aceleiaşĭ reuniunĭ îşĭ va ţiné adunarea în *Săbad* la 20 Novembre n.

Constituire. Societatea de lectură „Petru Maior“ din Budapesta şi-a ales următorul *Comitet:* Preşedinte: Victor Păcală, teolog abs. şi stud. phil.; vice-preşedinte: Virgil V. Moisil, stud. med.; secretar: George C. Lăbonţiŭ, stud. jur.; cassar: Ştefan Borcan, stud. jur.; controlor: Victor Mandeal, stud. technic; notar: Ilie Minea, stud. phil. şi Constantin Moga, stud. jur.; bibliotecar: George Noaghea, stud. phil.; vice-bibliotecar: George Lupşa, stud. technic; econom: Antoniŭ Bălaciŭ, stud. jur. *Comisia literară.* Preşedinte: Ĭosif Enescu, teol. abs. şi stud. phil.; referent: Dionisie Stoica, stud. phil.; membriĭ: Silviŭ Christea, stud. techn.; Ilie Gropşan, stud. jur.; Ilie Minea, stud. phil.; Emil Tişca, stud. acad. orient. *Comisia supraveghetóre.* Ştefan Bărbucean, stud. med.; Gavriil Lungu, stud. techn.; Vasile Maxim, stud. technic.

Dóuĕ antiteze. Cetim în „Tribuna poporuluĭ“ Nr. 198. „E interesant a se şti pe de altă parte, că milionara biserică a plătit zilele trecute mitropolituluĭ Meţian, pentru că a sfinţit biserica Sfîntul Nicolae (Braşov) a căreĭ pictură fusese renovată, suma de **5000 coróne.** Pentru o zi de serviciŭ 5000 coróne!“ În acelaşĭ timp, aceeaşĭ biserică a detras suma de 400 cor. dată pentru masa studenţilor. Fără comentar!

Necrolog. † *Ioan C. Moldovan,* paroch gr. cat. român de Nyir-Adon v.-archidiaconul districtuluĭ Vasad, asesor consistorial etc. a repausat la 6 Nov. a. c. la 12 óre în anul al 76-lea al vieţiĭ, 49 al preoţieĭ şi a fericiteĭ sale căsătoriĭ.

În vecĭ amintirea luĭ!

---

*) Foile românescĭ sînt rugate a lua notiţe de acest apel.

PARTE SCIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Mama sfîntuluĭ Augustin.

IX.

(Continuare.)

Maĭ amintim, că orĭ cât de tineră era Monica, numaĭ doĭ anĭ maĭ avea din viața acésta pămîntéscă, ceĭ maĭ frumoșĭ doĭ anĭ, în decursul cărora sufletul — după cum ved în viața tuturor sfinților — produce repede cele maĭ frumóse fructe. Providința divină a hotărît ca Monica ceĭ din urmă doĭ anĭ să-șiĭ petrécă sub supraveg. ea și conducerea celuĭ maĭ mare spiritual al timpuluĭ séŭ. Dumnezeŭ adese orĭ dispune ast fel.

Dacă vre un suflet s'a desvoltat în singurătate și timpul înflorireĭ ĭ-a sosit, Dumnezeŭ îl conduce în apropierea aceluĭ conducĕtor spiritual pe care în secret i-l'a pregătit și l'a chemat anume, ca să îndeplinéscă lucrarea măréță.

După ce făcu cunoscință cu sfîntul episcop al Milanuluĭ, Monica se nisuia să facă cât maĭ intime relațiunile dintre s. Ambrosie și fiul eĭ. Când cerceta pe Ambrosie, adese orĭ ducea și pe Augustin cu sine. De maĭ multe orĭ îl trimitea și singur la episcopul sub diferite pretexte, la părere, ca să-l întrebe în afacerĭ, ce o interesaŭ pe ea, întru adevĕr înse, pentru ca el să aibă ocasiune de a da în vorbă cu episcopul. Într'o zi, spre esemplu, nu scia trebue óre se postéscă saŭ nu? — Era Sâmbăta — când în Africa postiaŭ, în Milan înse nu. Se întreba acum, dătóre-ĭ ea să urmeze datina cea din Thagasta, saŭ cea din Milan? Vedĭ bine și ea l'ar fi putut întreba; zelul piŭ și invențios al mameĭ aflà înse de bine a-l trimite pe Augustin, și el primi acel rĕspuns renumit: „Urmațĭ datina bisericiĭ de care vĕ țineți. Dacă sînteți în Roma postițĭ după datina bisericiĭ din Roma, ér dacă sînteți în Milan *nu* postițĭ când biserica din Milan *nu* postesce.“

O întîmplare de altă natură din timpul acesta arată cât de bine a împreunat Monica iubirea fiuluĭ séŭ cu stima, ascultarea profundă și gingașa supunere față de s. Ambrosie. În biserica din Africa era datină ca în sĕrbătorile martirilor, credincioșiĭ să ducă la altarele consacrate lor — colacĭ, pâne și vin. Aceste darurĭ le puneaŭ pe mormintele sfinților și după aceea o parte o împărțiaŭ între sĕracĭ, ér din ce rĕmânea se împărtășiaŭ eĭ. (Agape) După ideile creștinătățiĭ antice, cum amintirăm deja, acésta era un fel de împărtășire în meritele și viața sfîntuluĭ.

În prima zi de sĕrbătóre, ce o petrecu Monica în Milan — se duse de diminéță la biserică cu o corfă încărcată de darurĭ în mână, — după cum se îndatina în Africa. De o dată înse, chiar când să între, portariul i-se pune în cale și nu vrea să o lasă în biserică.

Ambrosie, temĕndu-se de abusurile, ce începură a se ivi și a întuneca acéstă datină, așa de frumósă și cinstită în sine, a fost șters-o și portariul avea ordin să opréscă pe orĭ cine ar vré să maĭ țină la ea.

Monica nu scia despre ordinațiunea Episcopuluĭ și ast fel oprirea atât de dură și publică la ușa bisericiĭ, în mod tare neplăcut o va fi atins. Pe fața eĭ înse nicĭ o urmă de mânie saŭ nĕcas nu se vedea. „Ea abzise cu tótă inima de acésta datină și în locul corfeĭ încărcate cu fructele pămîntuluĭ ea ducea la mormintele martirilor o inimă plină de rugăciune și de voturĭ curate.“ „Dar nicĭ sĕracĭĭ nu perdură nimic; ea le dedea, ce putea, acasă; și în locul fructelor pămîntescĭ, cu carĭ s'ar fi putut nutri la mormintele sfinților, ea primia nutremînt ceresc, cuminecându-se cu trupul Mântuitoruluĭ, ale căruĭ patimĭ imitându-le martiriĭ pe sine înșișĭ se sacrificară și dobîndiră coróna cerescă.“ [1])

Étă cât era ea de ascultătóre! „Așa mi-se pare totușĭ — scrie maĭ de parte s. Augustin — că mamă-mea abia ar fi putut abzice de acésta datină, dacă ar fi fost oprită de alt cineva, pe care nu-l iubia atâta ca pe Ambrosie; pe el înse îl iubia mult, ca pe instrumentul mântuireĭ mele. Ambrosie asemenea o stima mult pe mamă-mea pentru viața eĭ cea esemplară, pentru cercetarea continuă a sfinteĭ bisericĭ și pentru zelul eĭ evlavios întru fapte bune. Adese orĭ o premăria înaintea mea și mĕ felicita, că am așa o mamă. Dar nu scia, — adauge Augustin cu umilință, — că ce fiŭ are ea în mine.“ . . .

De altcum atuncĭ, când între s. Ambrosie și Monica se născură aceste legăturĭ sufletescĭ, Dumnezeŭ tóte le-a dispus așa, ca nu numaĭ inima mameĭ, ci și a fiuluĭ să se aprindă de un nobil entusiasm pentru sfîntul episcop. Ambrosie ajunse deja acel moment al viețiĭ, când sufletul mare devine sublim, și când valurile persecuțiunilor și ale calumnieĭ mugind în jurul luĭ nu fac, de cât să-ĭ releveze și maĭ bine marinimositatea și maiestatea luĭ adevĕrată.

Împĕrătésa *Iustina*, care câțĭ-va anĭ maĭ înainte făcuse greșéla de aduse în Milan o mică cétă de curtenĭ, carĭ toțĭ eraŭ *arienĭ* — și apoĭ comise greșéla și maĭ mare că se lăsa a fi condusă de acésta minoritate turbulentă. — ajunse așa de parte, în cât la anul 385, cu puțin înainte de Pașcĭ, demândă luĭ Ambrosiŭ în numele fiuluĭ séŭ minoren *Valentinian*, ca să dea curtenilor eĭ arienĭ una dintre bisericile ocupate de catolicĭ, anume: orĭ *basilica Portia*, ce era afară de cetate, orĭ basilica cea nóuă, adecă aceea, în carea se îndatina Ambrosie a îndeplini cultul divin și care era catedrala orașuluĭ.

Episcopul refusă și cu o nobilă mândrie trimise împĕrătéseĭ respuns, că nu e demn de un preot a-șĭ vinde biserica. Prin aceste cuvinte și prin acest refus el se vĕḑu de o dată espus urgieĭ uneĭ femeĭ, atotputernice și capabilă de tóte. Împĕrătésa trimise ostașĭ să ocupe basilica Portia; asemenea și biserica, în care se află episcopul fu încunjurată de ostășime. Dar fiind că întreg poporul ținea cu Ambrosie, ostașiĭ nu cutezară să între în biserică, ci se retraseră la basilica Portia, unde-ĭ urmă și o parte a poporuluĭ înfuriat. În decurs de câte-va zile întreg Milanul ferbea ca într'un rĕsboiŭ civil.

În decursul acestuĭ timp Ambrosie nu părăsi biserica; ci acum se ruga dinaintea altaruluĭ, cerĕnd luĭ Dumnezeŭ cu ochiĭ plinĭ de lacrimĭ, ca pentru el să nu se verse sângele nicĭ barĕm a unuĭ singur om; acum mulcomia poporul, esplicând sfînta scriptură de pe amvon, și îndemnându-l la pace și la respectarea legilor; acum vorbia în modul cel maĭ strălucit, și cu cuvintele cele maĭ energice despre libertatea consciințeĭ, și despre libertatea bisericiĭ, care este patria, scăparea și mama credincioșilor.

Oficialilor de curte și tribunilor carĭ îl provocaŭ să predea fără amânare basilica ziçĕnd, că aceea, ca tóte cele din țéră, e a împĕratuluĭ, ast fel le rĕspundea:

„Dacă ar pretinde împĕratul ce e al meŭ, nu ĭ-așĭ denega, de și tot ce am e al sĕracilor. Dar ce e a luĭ Dumnezeŭ, nu-ĭ al meŭ!

„Vĕ trebue averea mea? — Luați-mĭ-o! Vĕ trebue viața mea? — Étă-mĕ, aci-s!

„Vrețĭ să mĕ aruncațĭ în fiere, să mĕ ducețĭ la perḑare? — Mĕ bucur, și eŭ nu voiŭ aduna poporul în jurul meŭ, ca să mĕ apere; și nu mĕ voiŭ ruga înaintea altaruluĭ spre a-mĭ mântui viața! — Ci maĭ bucuros voiŭ să mor pentru altariŭ!“

Eunuchuluĭ *Calligon*, camerar suprem, care îl amenința cu cuvintele:

„Tu desprețuiescĭ pe Valentinian: eŭ îțĭ voiŭ tăia capul!“ — Ambrosie îĭ rĕspunse cu o mândrie și maĭ mare, și cu adevĕrat nobilă bărbăție, ast fel:

„Dea Dumnezeŭ să-țĭ poțĭ împlini amenințarea: eŭ voiŭ suferi-o ca un *episcop*, ér tu veĭ esecuta-o ca un *eunuch*.“

Oficierilor împĕrătescĭ, carĭ vĕḑĕnd mulțimea înfuriată și temĕndu-se, de vre o rĕscólă îl rugară să-șĭ liniștéscă poporul, ast fel le rĕspunse:

„Eŭ numaĭ atâta pot face ca să nu-l agitez. Când înse poporul este agitat numaĭ Dumnezeŭ îl maĭ póte liniști.“

Și fiind că eĭ se iritară pentru acest rĕspuns, numindu-l tiran, care ar abusa de influința sa asupra poporuluĭ, ca să rĕstórne tronul luĭ Valentinian, — el le rĕspunse suriḑĕnd: „Oh! oh! Maxim nu zice că eŭ a-șĭ fi tiranul luĭ Valentinian, ci se plânge, că eŭ l'am reținut, când Maxim a voit să năvăléscă în Italia.“

Și într'adevĕr, când *Maxim*, lăcomind la coróna luĭ Valentinian a trecut Alpiĭ în Italia, Ambrosie a fost cel ce grăbi a lua sub scutul séŭ interesele copiluluĭ orfan și a le apĕra.

„De altcum — continua Ambrosie — dacă eŭ sînt tiran, de ce nu mĕ batețĭ? Eŭ n'am altă armă, de cât curajul de a mĕ espune. Sînt gata să mor. Dar Dumnezeŭ mĕ feréscă să vĕnd moștenirea Domnuluĭ Nostru Isus Christos moștenirea antecesorilor meĭ. Moștenirea sfîntuluĭ Dionisie, care a murit în esiliŭ pentru credință, a sfîntuluĭ Eustorgiŭ confesorul, a luĭ Myrocle și a tuturor episcopilor sfințĭ, părințiĭ meĭ, *Eŭ daŭ împĕratuluĭ, ce este al împĕratuluĭ, și luĭ Dumnezeŭ, ce este al luĭ Dumnezeŭ.*“

Și ca să arete, că vrea să fie ascultător, ziua-nóptea îșĭ ținea porțile deschise și tot de una ședea în chilia sa îndatinată, gata de a merge în esiliŭ saŭ în prinsóre, după cum i-s'ar porunci.

Mișcată de acéstă ținută nobilă și virtuósă, împĕrătésa *Iustina* cedă, dar numaĭ pe un timp. În curĕnd ea urḑi un noŭ complot plin de viclenie. Anume un învĕțat arian luă pe neașteptate titlul de *episcop* al Milanuluĭ și după ce Ambrosie refusa a se presenta înaintea judecătorieĭ esmisă de împĕrătésă și menită a judeca între el și rivalul séŭ, judecătoria îl condamnă la esiliŭ ca pe un usurpator, și trimise ostașĭ, ca să-l prindă și să-l scótă afară din Italia.

Ca și maĭ înainte bărbatul sfînt să refugiă și acum în catedrală și într'adevĕr era un aspect sublim de a vedé în sanctuariul bisericiĭ pe acest bĕtrân representant al tuturor drepturilor consciințeĭ, nearmat și totușĭ neînvins, ér afară la ușa bisericiĭ furiile neputincióse ale atotputerniciéĭ nimicite. Poporul de altcum nu părăsia biserica, se aduna credincios în jurul episcopuluĭ séŭ; chiar și nóptea o petrecea acolo înarmat de pază. [1])

(Va urma.)

---

[1]) Confess. l. VI. c. 2.

[1]) Bisericile din timpul acela eraŭ încunjurate de maĭ multe edificiĭ, foișóre, chiliĭ, sale și grădinĭ; de aci se esplică cum a putut petrece poporul maĭ multe zile și nopțĭ înarmat. Eraŭ locurĭ, unde puteaŭ mânca și durmi.

Pastorala

adresată Clerului și poporului Provinciei metropolitane cu ocasia iubileului ducentenar al Sf. Uniri cu biserica Romei.

(Continuare.)

Ca efect al împlinirei în parte a acestei rugăciunl, ca resultat al consolidărei și lățirei S-tei Unirī, la anul 1777 se înființéză Scaunul episcopesc greco-catolic român la Oradea-mare, de unde prin spiritul de jertfire apostolică, prin ostenelile așișderea încordate și necruțate ale Archiereilor sĕi, fără de întârdiare pornesce nobila întrecere pe tóte terenele cu Scaunul luī Teofil și Atanasie. Ér ceva maī târdiu se simte necesitatea de a se reorganisa hierarchia întregeī nóstre Biserici, și sosit se ține timpul de a pune cunună viŭ strălucitóre tuturor podóbelor sale. Și ast fel la locul întâiu după stăruințele înțelepte ale Episcopuluī Erdelyi de la Oradea-mare, în urma tractativelor de lipsă dintre Viena și Roma, Maestatea Sa Preagrațiosul nostru Împĕrat și Rege Apostolic Francisc Iosif I., Patronul întregeī Biserici catolicee din țĕrile Corónei Sfîntuluī Ștefan, la 12 Decembre 1850 reactivând Mitropolia gr. cat. de Alba-Iulia, o încungiură tot o dată cu alte dóuĕ episcopiī, cu Scaunele în Gherla și în Lugoș. Din Bulla pontificie de canonisare apostolică a acestei preaînsemnate opere de reorganisare, și care document constitutue fundamentul canonic al Bisericei nóstre și al drepturilor eī, de lipsă aflăm, ca la un moment așa de solemn să estragem următórele:

„Spre mărirea luī Dumnezeŭ, ast fel Pontificele Piŭ IX, spre întărirea și lățirea religiuneī catolice, pe cum și spre mângâierea și folosul Românilor, din îndemn propriŭ, știință sigură și după matură precumpănire, dintru deplina Nóstră putere și cu Auctoritatea Apostolică. Diecesa Făgărașuluī din Transilvania, carea încă de la înființarea eī până în zilele acestea a fost supusă jurisdicțiuneī mitropolitane a Archiepiscopuluī de Strigon, după consimțĕmêntul aceluiaşī Mitropolit, o despărțim și o scótem de sub puterea acestuia și din supunerea cătră el, așa în cât Archiereiī catolicī uniți de ritul grecesc aī aceleī diecese, pe cum și tóte bisericile, orașele, opidele, satele, parochiile, filialele, mănăstirile, institutele de orī ce fel atât bisericescī cât și laice și călugărescī de orī ce ord ce ar esista în aceea diecesă, în urmă tóte persónele de ambele secse, de orī ce grad și condițiune, asemenea pentru tot de una să fie esempte și scóse de sub jurisdicțiunea și de sub orī ce altă putere și prerogativă jurisdicțională a Mitropolituluī de Strigon, căruia maī înainte îī eraŭ supuse. Pe lângă acésta, diecesa Orădiī-marī, carea de la înființarea eī asemenea a fost supusă jurisdicțiuneī aceluī Archiereŭ al Strigonuluī, cu consimțĕmîntul aceluiașī Mitropolit, ast fel o subtragem și o scótem de sub puterea și jurisdicțiunea luī, în cât nu numaī Archiereiī catolicī uniți de ritul grecesc aī Orădiī-marī, ci și tóte bisericile, orașele, opidele, satele, parochiile, filialele, mănăstirile și institutele de orī ce fel ale aceleī diecese, — tóte și singuraticele persóne de ambele secse de orī ce grad și condițiune, în urmă tot ce esistă în aceea, asemenea pentru tot de una să fie despărțiți și subtrase de la vechia jurisdicțiune și superioritate a Archiepiscopuluī de Strigon. În urmarea acestora, teritoriele, atât ale dieceselor Orădiī-marī și a Făgărașuluī, cât și ale celor înființate din partea Nóstră, adecă a Lugoșuluī și a Gherleī dimpreună cu orașele, opidele, satele și parochiile cu tóte cele aparținĕtóre, așișderea *pentru tot de una cu aceeașī Auctoritate Apostolică le constituim și ridicăm în Provincie bisericéscă greco-catolică unită de limbă Română, și ast fel formând unicul Scaun Archiepiscopesc și Mitropolitan de Făgăraș al Românilor catolicī uniți de ritul grecesc* . . . . Ér acesteī nóuĕ Biserici Mitropolitane de Făgăraș, cu aceeașī Auctoritate Apostolică îī alipim și-ī dăm asemenea pentru tot de una ca sufraganee atât Biserica episcopală a Orădiī-marī din Ungaria, cât și Bisericile episcopale de noŭ înființate din partea Nóstră, adecă a Lugoșuluī și a Gherleī dimpreună cu teritóriele, cu locuitoriī și cu tóte cele aparținĕtóre, ast fel în cât sus numitele Biserici episcopale aŭ să fie supuse în legătura dragosteī Mitropolituluī de Făgăraș după vremurī, ascultând de el amĕsurat rituluī lor. Și ca să nu piară pomenirea faptuluī, că cel maī de pe urmă Mitropolit de Alba-Iulia saŭ Alba Carolină, dimpreună cu credincioșiī eparchieī sale de la schismă s'a întors la adevĕrata credință catolică, și sufletul și l'a dat luī Dumnezeŭ în unitate și în supunere față de Scaunul Apostolic al Romeī, după cum arată monumentele istorice, în mod special concedem și permitem, că toți ceī ce în viitor vor fi Archiereī greco-catolicī uniți de Făgăraș, să pótă și să aibă dreptul de a purta liber în tóte și în singuraticele lor acte numele și titlul de Archiepiscop de Făgăraș și Alba-Iulia [1]."

În virtutea acestuī mare document pontificiŭ așa dară, în esența sa inarticulat maī târdiŭ și în legile fundamentale ale patrieī nóstre, prin Auctoritatea Apostolică s'a restituit Bisericeī nóstre demnitatea mitropolitană, și s'a pus capĕt dependențeī acesteia de Scaunul mitropolitan și primațial al Strigonuluī. Și în acelașī timp, prin aceeașī Auctoritate Apostolică, diecesele de noŭ înființate a Gherleī și a Lugoșuluī, la olaltă cu cele dóuĕ, a Făgărașuluī și a Orădiī, s'aŭ constituit și închegat întru una singură și nedespărțită Provincie bisericéscă autonómă și independentă de la jurisdicțiunea orī căreī alte provincie bisericescī, atârnând ea singur și inmediat de la S. Scaun Apostolic al Romeī [2]): dependență gloriósă, prin care Biserica nóstră, parte întregitóre făcêndu-se Bisericeī celeī adevĕrate, asigurată își are atât garanța drepturilor și privilegielor sale proprie, cât și minunata fecunditate a Mireseī luī Christos în tot felul de opere salutare.

Decórea Bisericilor Catedrale, mulțimea și greutatea afacerilor publice diecesane, pe cum și administrarea diferitelor fondurī și fundațiune, aŭ reclamat necesitatea de a se înființa și la noī pe lângă Scaunele episcopescī Senatele așa numite Capitule de Canonicī. Din care causă deja în Bulla de preconisare a întâiuluī urmaș al mitropolituluī Atanasie, s'a pus în prospect înființarea Capitululuī catedral. Episcopul Klein înse a socotit a fire maī bine să se înființeze Mănăstirea de la Sfînta Treime din Blaș, carea a și ajuns în curênd la mare înflorire. Resultatul definitiv în acéstă privință a fost, că pe lângă mănăstire, Episcopul Bob din al sĕŭ a înființat Capitulul, apróре în acelașī timp, în care la olaltă cu Episcopia se înființase cel de la Orade, după cum tot la olaltă cu Episcopiile s'aŭ înființat apoī și la Lugoș și la Gherla. Seria bărbaților ilustri și bine cunoscuțī, carī șī-aŭ urmat în aceste corporațiunī, prin sine însașī este cea maī luminată dovadă despre importanța lor.

Pentru formarea de lucrătorī iscusițī în via Domnuluī, pentru ridicarea nimbuluī cultural al cleruluī nostru, S. Unire, grație érășī munificențeī Caseī domnitóre și a Pontificeluī Roman, deschide în zilele Episcopuluī Klein lungul șir al tinerilor, carī, însetațī după cultura creștinéscă din Apus, alérgă cu dor maī vîrtos la școlele Romeī și a Vieneī, de unde întorșī acasă cu bogăția științelor sacre și profane devin aleșī și prețioșī luminătorī aī poporuluī, de vreme ce susțin cu căldură și cu multă iscusință lupta literară cu aceī învĕțațī străinī, carī atăcaserĕ originea latină a părinților lor; și acésta luptă strălucită se pornesce togmaī pe atuncī, pe când în alte părțī românescī școla grecéscă, cu spiritul, cu influența și cu tendințele sale era la culmea înfloriri.

Mult maī bogat era însă secerișul, de cât să fie de ajuns numĕrul acestor lucrătorī evangelicī, formațī și pregătițī în școlele teologice ale Apusuluī saŭ în seminarele latine din patrie. Decī Episcopul Aron, după ideia deja concepută, deschide în Blaș Seminarul teologic pentru creșterea cleruluī și maī de apróре chiemat a purta sarcina ministeriuluī sacru în parochiī; ér cu timpul spre acelașī scop se deschide Seminariŭ și în Gherla. An de an din aceste instituțiunī superióre iesă și plécă în mijlocul poporuluī cete întregī de tinerī bine instruațī și aprinșī de zelul apostolic de a se jertfi pentru mântuirea sufletelor, pentru înțelépta și părintéscă păstorire a credincioșilor lor. Binefacerile datorite acestor instituțiunī nu se pot prețui: și numaī acela le va ști aprecia în cât va cu dreptate, carele și-ar lua ostenéla nu numaī de a asĕmăna gradul de cultură a preoților nostri de maī înainte și de după S. Unire, ci de a pune în cumpănă și starea morală și culturală, unde se ridică poporul sub conducerea unor ast fel de păstorī, al căror spirit de jertfă, de abnegațiune și de muncă apostolică nicī când nu se va putea în de ajuns admira.

De când Mântuitorul a dat poruncă ucenicilor sĕī ca să mérgă în tótă lumea și să învețe tóte popórĕle, Biserica sa sfîntă și-a priceput chiemarea de a rĕspândi lumina învĕțămîntuluī peste massa poporuluī, ascultător cuvintelor sale. În dată ce a eșit din catacombe și și-a putut întinde corturile sacre la lumina zileī, ea n'a întrelăsat a se îngriji, ca la umbra și sub aripele acelora, fiī poporuluī să-șī găséscă adăpostul de lipsă spre a se putea crește din fragedă pruncie în frica Domnuluī, începutul a tótă înțelepciunea, ca și întru cultivarea științelor omenescī. Din modestele școle ridicate împregiurul bisericilor și al mănăstirilor din Apus se desvóltă apoī renumitele Universitățī din evul de mijloc, carī pun basele cultureī de maī târdiŭ.

Condus de spiritul aceste marī chiemărī, Episcopul Petru Pavel Aron deschide școlele Blașuluī prin următórele cuvinte, până la lacrămī mișcătóre: „Lângă Mănăstire și lângă Seminariŭ, neîncurmată școlă de obște va fi tuturor de tótă vĕrsta, de cetanie, de cântare și de scrisóre, nicī o plată de la ucenicī așteptându-se, numaī într'însele care va vrea după rînduiala celuī maī mare, spre aceea samă pus, să se chiverniséscă". Spre a cuprinde după cuviință importanța acestor școle, ce se completéză în mod treptat, față de desvoltarea, ba chiar față de formațiunea culturală a némuluī românesc; spre a descrie zĕlul, ardórea și însuflețirea desfășurate printr'însele pentru studiarea învĕțăturilor creștinescī, pentru afirmarea și întărirea ideilor și a sentimentelor despre latinitatea nóstră, pentru cultivarea limbeī și curățirea eī de elementele îngreunătóre ale slavismuluī și grecismuluī; spre a arĕta, aprecia și determina firea, rostul și proporțiile aceleī imense lucrărī ce din zorī de zi o desvóltă dascăliī pe întrecute cu aī lor ucenicī: ar trebui să urmărim pas de pas activitatea acestor școle de un veac și jumătate, și să înșirăm meritele a miī de bărbațī cultī scoșī de ele din mijlocul poporuluī, adecă ar trebui să compunem orī să frundărim apróре în întregimea sa istoricul deșteptăreī și al progresuluī cultural, la care a ajuns acest popor.

Crescut în tradițiunile Blașuluī, și pus la cârma dieceseī greco-catolice de Oradea-mare, Episcopul Samoil Vulcan, mișcat de acelașī spirit puternic al S-teī Unirī ce planéză de la început peste Scaunul episcopesc de pe țĕrmuriī Crișuluī, pune temeliī școlelor de acelașī fel la pólele munților Bihoruluī. Și în scurtă vreme Beiușul dă la întrecere cu Blașul: acolo, ca și aicī, sĕmênța arun-

[1] Bulla *„Ecclesiam Christi"* dto 26 Novembre 1853.

[2] Concil. Prov. I de Alba-Iulia și Făgăraș. Titl. II. Cap III.

cată cade în pămînt bun, rădăcinî prinde şi desvoltându-se, roduri multe şi frumóse ea aduce; acolo, ca şi aicî, din tóte părţile alérgă fiî poporuluî spre a se chivernisi, spre a se educa şi forma în pietatea creştinéscă, în fidelitatate cătră Înaltul Tron, în iubirea de patrie, în spiritul virtuţilor cetăţenescî; acolo, ca şi aicî, călĕtorul în ziua de azî cu bucurie găsesce locul şi cu prisos are prilegiul de a trăsări de mângâiere în sufletul sĕŭ la contemplarea măreţelor Institute culturale de tot felul, ridicate şi susţinute prin dărnicia şi învăpăiata iubire de biserică şi de neam a Archiereilor Sfinteî Unirî.

Maî târdiŭ după timp, dar tot sub aceleaşî inspiraţiunî şi pentru împlinirea aceleiaşî misiunî culturale, prin dărnicia şi însufleţirea iniţerilor românî, se deschid, şi apoî, cu binecuvîntarea Episcopuluî Ioan Vancea, se complecteză şcólele grăniţerescî din Năsăud, şi iaŭ avêntul de înflorire, observat la cele alalte ale lor surorî de subt scutul Sfinteî Unirî. — Ér pe lângă Institutele aceste centrale maî marî, afară în parochiî se ridică o mulţime de şcóle maî micî pentru învĕţămîntul poporal.

Pentru dotaţiunea cleruluî aplicat în parochiî, din graţia preaînaltă, se taie porţiunî canonice din teritoriile comunale, şi în unele părţî se aplacideză şi salare ficse. După aceea, se înfiinţeză fondurî diecesane pentru ajutorarea preoţilor ajunşî în neputinţă de a maî servi, pe cum şi pentru mângâierea vĕduvelor şi a orfanilor de preoţî. Alăturea apoî cu aceste fondurî, buniî Archiereî, după ce în viaţă fiind „uşa deschisă şî-aŭ ţinut'o tuturor“ [1]) celor lipsiţî şi apăsaţî de amarul zileî, — după ce aŭ dat fiinţă la o mulţime de fundaţiunî pentru sprijinirea tinerilor la învĕţăturî maî înalte, ca şi pentru acoperirea multor lipsurî diecesane, — despărţindu-se de iubită turma lor, graţie înţeleptelor cruţărî şi economisirî, rĕmasul bun şi-l'aŭ luat prin cuvintele milostivireî creştinescî, rostite de eî pe întrecute cu Episcopul Ioan Bob: Totă averea mea o las cleruluî meŭ, adecă sĕracilor [2]).

(Va urma.)

Bibliografie.

A apărut:

După comasare. — *Poveţe practice pentru întocmirea gospodărieî în moşiile micî comasate* — de Isidor Blaga, este titlul uneî preţióse broşurî de peste 50 paginî, apărută acum în Orăştie, la „Minerva“. Face începutul uneî nóuĕ bibliotecî poporale, numită: *Biblioteca Bunuluî Econom*. E scrisă după o broşură nemţéscă, a pastoruluî luteran, sas, Johan Lander, şi e de bun folos. O recomandăm.

A apărut în editura luî **W. Krafft** în Sibiŭ:

„Amicul Poporuluî“, calendar ilustrat pe anul 1901, întocmit de I. Popovicî. Acest calendar pentru familie iese acum în al 41-lea an, o cetate care şi ea dovedesce bunătatea acestuî calendar, care maî ales în aniî din urmă a adus însemnate îmbunătăţirî şi a devenit în adevĕr amic al tuturor familiilor, în carî a întrat. „Amicul Poporuluî“ aduce articole şi poesiî originale de ceî maî bunî autorî românî contimporanî, maî de parte informaţiunî, notiţe instructive şi poveţe, pe cum şi o cronică a evenimentelor maî însemnate din ultimul an. Articolele sînt bogat ilustrate, ca în nicî un calendar românesc. „Şematismul statistic al Românilor din Ungaria“ ne arată că într'un tabloŭ starea culturală, economică, etc. a Românilor din patrie.

Din cuprins remarcăm următórele: Mormîntul luî Cain, poesie de Ciru Oeconomu. — Biografia mitropolituluî Victor Mihályi de Apşa; cu portret. — Zarva de la Paraipan, legendă istorică de V. A. Urechiă. — Lângă Rahova, poesie de Haralamb G. Lecca. — Vilva, povestire din munţiî apusenî de Maria Cioban. — Cerşitorul, poesie de Maria Cioban. — George Lazar, cu ilustraţiune. — Despre tuberculosă. — Aron Densuşianu. — Un domnitor model. — Istoria Burilor, cu multe ilustraţiunî. — Cronica anuluî, bogat ilustrată. — Calendar perpetuu. — Şematism statistic al Românilor din Ungaria. — Vre-o 10 alte articole instructive, etc.

Preţul 60 fil., cu trimiterea francată 70 fil.

„Posnaşul“, cunoscutul calendar umoristic ilustrat pe 1901, anul VI. De astă dată Posnaşul are un cuprins maî bogat şi glume de prima calitate cu mulţime de gravurî şi caricaturî excelent reuşite. Cine vrea să-şî facă voie bună, să cumpere „Posnaşul“, care costă numaî 50 fil., cu trimiterea francată 60 fil.

„Calendarul Săteanuluî“ pe anul 1901, e cel maî ieftin calendar românesc, menit pentru popor şi orî ce om sciutor de carte, are cuprins instructiv cu multe ilustraţiunî şi costă numaî 25 fil., cu trimiterea francată 30 fil.

„Calendarul ciril“ pe anul de obşte 1901, anul CIX. Calendar cu litere cirile (maî înainte editura luî Closius), oferă şi celor ce nu cunosc litere latine o lectură frumósă şi instructivă, şi costă 40 fil., cu trimiterea francată 45 fil.

Nr. 10. din Revista **„Convorbirî Literare“**, anul 34/1900, cu următorul sumar: G. Bogdan-Duică, Inelul luî Ghighes, act. V. (trad. din Fr. Hebbel.) — G. Bogdan-Duică, Despre Grigorie Alexandrescu (studiŭ.) — I. Bărbulescu, Calvinismul şi începutul d'a se scri românesce (studiŭ.) — Lazăr Şăineanu, Influenţa orientală asupra limbeî şi culture î române. — N. Iorga, Dóuĕ scrisorî românescî ale luî George Ştefan. — Ştefan Orăşanu, Frederic Dame, Histoire de la Roumanie contemporaine (recensiune.)

Din Istoria Românilor. Episcopul Ioan Inocenţiŭ Klein, de Dr. Augustin Bunea, Blaş 1900. Opuî acesta nu este o carte numaî de istorie bisericéscă, ci o istorie completă a vieţiî politice, religióse, culturale şi sociale a Românilor de pe timpul episcopuluî Klein, şi pentru aceea se recomandă nu numaî celor ce se intereseză de istoria bisericéscă, ci tuturor, carî voesc să cunóscă trecutul întreg al Românilor. Credem înse că maî vĕrtos din nicî o biliotecă parochială nu ar trĕbui să lipséscă.

Scurta Istorie a luî Mihaiŭ Vitézul în amintirea celor sevârşite acum treî sute de anî de *N. Iorga*, preţul 1 leŭ.

Posta redacţiuniî.

Simin. Primit tot, fi sigur, *V.* îl veî avé. Salutărî prietinescî! Când va fi terminat ciclul vom continua.

Dluî *Iosif Popa*, Timişóra. »Bibl. pentru toţî« a trecut de mult de la Müller la Stork şi de acolo la Alcalay, (calea Victorieî 37). Aŭ apărut 179 numerî. Directorul acesteî publicăţiî e acum Artur Stavri.

Iacob. Sosit la timp, chiar voiam să-ţî scriŭ. Mulţumesc. Servus!

Editor şi redactor rĕspundĕtor:
Aurel C. Domşa.

(31) 1—1

Licitare minuendă.

Prea ven. Ordin. Episcopesc gr. cat. de Lugoş prin resoluţiunea de datul de 14 Iuliŭ a. c. sub Nr. 1568 a aprobat planul şi preliminariul renovăriî biericiî şi a turnuluî acoperit cu tinichea din Silvaşul-infer., pentru renovarea căreia se publică licitaţiune minuendă, carea se va ţiné la casa parochială din Silvaşul-infer., Alsó-Szilvás, cottul Hunyad, vicariatul Hátszeg, (depărtare de la Haţeg 6 km.) *în 16 Decembre st. n. 1900 la 2 óre p. m.*

Spesele renovăriî după devis sînt preliminate în suma de 2854 coróne 2 fil.

Concurenţiî sînt obligaţî a presenta certificate de aptitudine şi că aŭ esecutat lucrărî de asemenea natură, pe cum şi a depune după suma preliminată ca vadiŭ 10%, ér după licitaţiune întreprindĕtorul va întregi acest vadiŭ cel puţin la 15% după suma licitată, care se va deţiné ca garanţă.

Condiţiunile speciale, devisul şi planul renovăriî se pot vedé la oficiul parochial gr. cat. din Silvaşul-infer. în fie care zi până la terminul de licitare; (la dorinţă se pot da informaţiunî şi în scris).

Curatoratul bisericesc gr. cat. Silvaşul-infer., Alsó-Szilvas, u. p. *Hátszeg*, (gara Váralya-Hátszeg.)

Ladislaŭ Nandra paroch gr. cat. — *Prip Ianoşel* curator.

Nr. 5444—1900. (30) 3—3

Escriere de concurs.

La un stipendiŭ de 340 coróne din fundaţiunea fericituluî canonic *Elie Vlassa* se escrie prin acésta concurs până în 15 Novembre n. 1900 pe lângă următórele condiţiunî:

1. La acest stipendiŭ pot concurge nu numaî elevî, ci şi eleve la vre o şcólă publică, dacă acestea pot dovedi, că sînt în legătură de consângenitate cu piul fundator.

2. Preferinţă aŭ, — pe lângă orî ce calcul din studiî, întru cât acela este cel puţin suficient, — consângeniî piuluî fundator, ér în locul al doilea fiiî de preoţî archidiecesanî.

3. Concurenţiî aŭ să alăture la cererî: atestat de botez, atestat de eventuală consângenitate cu fundatorul, testimoniŭ medical, testimoniŭ de pe anul scolastic espirat 1899/1900, testimoniŭ de frecuentare pe anul scol. curent, şi eventual şi testimoniŭ de paupertate, întru cât eî nu sînt înrudiţî cu fundatorul.

4. Cererile aŭ să se înainteze la acest Consistor până la terminul indicat.

Blaş, din şedinţa Consistoriuluî archiepiscopesc gr. cat. de Alba-Iulia şi Făgăraş ţinută în 20 Octobre 1900.

Victor Mihályi de Apsia
Archiepiscop şi Mitropolit de Alba-Iulia şi Făgăraş.

[1]) Acte şi Frag. p. 29.
[2]) Acte şi Frag. p. 32.

Tipografia Seminariuluî archidiecesan.